

สันติวัฒนธรรมในพรรคการเมืองเพื่อเสริมสร้างกระบวนการปรองดอง:

กรณีศึกษาพรรคประชาธิปัตย์และพรรคเพื่อไทย*

Culture of Peace in Political Parties to Strengthen the National Reconciliation Process: Case Studies of Democrat Party and Phue Thai Party

¹อภิญญา ดิสสะมาน และ ชลัท ประเทืองรัตนนา

¹Apinya Tissamana and Chalot Pratheuangrattana

¹สถาบันพระปกเกล้า

¹King Prajadhipok's Institute, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: apinya@kpi.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง “สันติวัฒนธรรมในพรรคการเมืองเพื่อเสริมสร้างกระบวนการปรองดองของประเทศ” มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ประการคือ 1) เพื่อค้นหาทุนทางสันติวัฒนธรรมในพรรคการเมืองไทยโดยเฉพาะพรรคประชาธิปัตย์และพรรคเพื่อไทย 2) เพื่อสำรวจสันติวัฒนธรรมของพรรคการเมืองที่ได้มาประยุกต์ใช้เพื่อเกิดกระบวนการขับเคลื่อนการปรองดองและ และ 3) เพื่อให้มีข้อเสนอแนะทางนโยบายในการใช้สันติวัฒนธรรมกับการแก้ไขปัญหาการเมืองการปกครอง โดยมีวิธีวิทยาและขอบเขตของการวิจัยเป็นงานวิจัยแบบ Mixed –Method ผสมระหว่างปริมาณและคุณภาพ ซึ่งผลวิเคราะห์ที่ได้เชิงปริมาณและผลวิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยกลุ่มเป้าหมายในงานวิจัยคือ นักการเมืองที่อยู่ในพรรคขณะนั้น, ผู้นำพรรคการเมืองตามภูมิภาค, นักวิชาการและประชาชนทั่วไป

ผลการวิจัย โดยผลวิเคราะห์พบประเด็นที่สำคัญคือ ผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าทั้งสองพรรคมีองค์ประกอบของทุนทางสันติวัฒนธรรมทั้งสองพรรคในรูปแบบที่แตกต่างกัน ผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าต้นทุนสันติวัฒนธรรมของทั้งสองพรรคเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายพรรคและการได้มาซึ่งคะแนนเสียงเลือกตั้ง และผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 คือการมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายพรรค แม้พรรคการเมืองจะมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันไปตามแบบแผนที่พรรคถือปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม ตัวชี้วัดสันติวัฒนธรรมและต้นทุนทางสันติวัฒนธรรมจะเป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการอยู่ร่วมกันของพรรคการเมืองบนความแตกต่างและสามารถนำไปสู่การค้นหากระบวนการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายของพรรคควรเน้นส่งเสริมสันติวัฒนธรรมและประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ และต้องเห็นคุณค่าของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความต้องการของประชาชนเป็นที่ตั้ง

คำสำคัญ: สันติวัฒนธรรม; พรรคประชาธิปัตย์; พรรคเพื่อไทย; การปรองดอง

Abstract

The research article “ Cultures of Peace in Political Parties for the Reconciliation Process in Thailand” consists of three objectives: 1) to look for the culture of peace in the Thai political parties, specifically Democratic Party and Pheu Thai Party; 2) to explore the Thai political parties’ implementations to achieve the reconciliation process based on the peace culture, and 3) to provide the guidelines on the policy of the culture of peace for solving political and administrative issues in Thailand. The research is conducted with a mixed method, the combination of quantity and quality research methodology. The quantitative and qualitative results are analyzed. The subjects of the research include the politicians who are the members of the political parties, the regional leaders of the political parties, academics, and the public.

The analysis leads to these following results according to the three objectives: 1) both Thai political parties own the different forms of the peace cultures; 2) the peace culture of each Thai political party is the important factor in driving the party policy and obtaining electoral votes; and 3) the guidelines are to be applied to the party policies. Although both political parties own different political ideologies and practices, the indicators of their peace cultures can be reflected through the process of coexistence between them. Their differences may lead to conflicts of interests and probably result in the solutions for political conflicts in Thailand. A political party’s policies should aim to promote the peace culture and quality democracy while valuing human dignity and people’s needs.

Keywords: Culture of Peace; Democrat Party; Phue Thai Party; Reconciliation

บทนำ

วิกฤตการณ์ทางการเมืองไทยดำรงอยู่ยาวนานนับตั้งแต่หลังรัฐประหาร พ.ศ. 2549 ซึ่งดำรงอยู่เกือบ 20 ปี และการลวดจรรยาความขัดแย้งทางการเมืองที่ถูกผลิตซ้ำขึ้นมาเป็นวัฒนธรรมการต่อสู้บนถนนของประชาชนเพื่อเรียกร้องความถูกต้องในสิ่งที่แต่ละฝ่ายยึดมั่น จำเป็นต้องศึกษาถึงรากเหง้าวัฒนธรรมของการสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้น หมายถึงกระบวนการสำรวจทุนทางสันติวัฒนธรรม (culture of peace) ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างสันติวัฒนธรรมที่ต้องผสมผสานระหว่างจินตนาการในการอยู่ร่วมกันในอนาคตพร้อมไปด้วยกันกับเผชิญหน้าและเรียนรู้กับความจริงที่เกิดขึ้น (De Reviara, 2009) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการทางการเมืองและความขัดแย้งทางการเมือง (political conflict) โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ที่เคยโตมาในสภาพสังคมที่แตกต่างกัน คนรุ่นเก่าอาจจะมีประสบการณ์พิเศษหรือผ่านการต่อสู้ในทางการเมือง การทำ

สงครามหรือการก่อกวนเศรษฐกิจจนนำความสงบสุขมาสู่สังคม บุคคลกลุ่มนี้ย่อมมีค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคมที่เชื่อมั่นว่าเป็นสิ่งถูกต้องและควรดำเนินต่อไป แต่เมื่อเวลาผ่านไป เมื่อคนรุ่นใหม่เกิดขึ้น พวกเขาเหล่านั้นก็มีโลกทัศน์ค่านิยมและบรรทัดฐานต่างจากที่เคยมีมาในอดีต ความแตกต่างด้านประสบการณ์ระหว่างคนรุ่นใหม่กับคนรุ่นเก่าจึงเป็นประเด็นปัญหาและแสดงออกมาเป็นรูปธรรมในแง่ของพฤติกรรม (Theravekin, 2014) สถาบันทางการเมือง ได้แก่ สถาบันพรรคการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มพรรคการเมืองที่มีความเคลื่อนไหวอย่างเข้มข้นและเป็นตัวแปรสำคัญในการเปลี่ยนผ่านการเมืองไทย โดยเฉพาะในยุคหลังที่กลุ่มพรรคการเมืองบางพรรคมีความพยายามที่จะจัดการกับสถานการณ์ทางการเมืองและมีความพยายามรวมกลุ่มก้อนของพลังประชาชนเพื่อการรวมตัวแสดงพลังในการคานอำนาจเพื่อให้เกิดวิถีทางที่เปลี่ยนแปลงไปของการเมืองไทย ซึ่งขบวนการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นมักจะเกิดจากการขับเคลื่อนของกลุ่มสถาบันทางการเมือง แนนอน สถาบันพรรคการเมืองเป็นหนึ่งในสถาบันทางการเมืองที่มีส่วนขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงประชาธิปไตยไทยอยู่เสมอมา

Huntington (1993) ได้เขียนไว้ใน The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century ว่ากระแสประชาธิปไตยซึ่งเขาเรียกว่า “คลื่นลูกที่สาม” นี้เป็นไปตามกรอบ ทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization Theory) ที่มีลักษณะการพัฒนาเป็นเส้นตรงและจะมีความก้าวหน้าเป็นลำดับ สำหรับพรรคการเมืองเป็นสถาบันทางการเมืองหนึ่งที่เกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มคนที่มีหลักการ ความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ที่มีลักษณะเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรวมตัวกันของหลักการประชาธิปไตย เพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมืองร่วมกัน โดยมีจุดประสงค์ในการที่จะเป็นรัฐบาล และนำอุดมการณ์ของพรรคของตนไปกำหนดเป็นนโยบายและน่านโยบายนั้นไปปฏิบัติ พรรคการเมืองจึงมีบทบาทสำคัญในประเทศไทยอาจจะเรียกได้ว่ามียุคสมัยหนึ่งที่ประเทศไทยเข้าสู่ระบบ 2 พรรคการเมืองใหญ่คือ พรรคเพื่อไทยและพรรคประชาธิปัตย์ โดยทั้งสองพรรคได้ให้ผลัดกันเป็นรัฐบาลและได้ทำให้เห็นมุมมองทางการเมืองและแนวคิดเรื่องการแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองของทั้งสองพรรคผ่านนโยบายในช่วงที่ผู้นำพรรคเป็นรัฐบาล และสะท้อนให้เห็นว่าเจตจำนงของพรรคทั้งสองมีความต้องการหลุดจากวงจรความขัดแย้งรุนแรงทางการเมือง โดยประเด็นนี้ งานวิจัยนี้จึงสำรวจสันติวัฒนธรรมในพรรคการเมืองทั้งสองพรรค

แนวคิดที่นำมาวิจัย คือ แนวคิดเรื่องสันติวัฒนธรรม หมายถึง แนวทางการประพฤติปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในสังคมทั้งที่มีวัฒนธรรมเดียวกันหรือต่างวัฒนธรรมบนหลักการพื้นฐานของความเมตตากรุณา มีความเจริญงอกงามพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องลักษณะของสันติวัฒนธรรม เป็นเรื่องของคุณค่า ทศนครี พฤติกรรม และวิถีชีวิต ที่ไม่ใช้ความรุนแรง เป็นเรื่องของความใกล้ชิดกลมกลืนกันของลักษณะ ทศนครี คุณค่า ความเชื่อ และแบบแผนการปฏิบัติในการใช้ชีวิต เป็นเรื่องของการป้องกันจัดการความขัดแย้งด้วยวิธีการคลี่คลายเหตุปัจจัยของปัญหาโดยไม่เผชิญหน้า เป็นภูมิคุ้มกันไม่ให้ใช้ความรุนแรงในสังคม โดยกระบวนการสร้างสันติวัฒนธรรม มนุษย์ต้องสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นกับเพื่อนมนุษย์ร่วมสังคม และสร้างธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมถึงกฎกติกาในสังคมให้เอื้อต่อบรรยากาศของสันติและความปรองดองสมานฉันท์ องค์การสหประชาชาติ ได้ให้คำจำกัดความของสันติ

วัฒนธรรมคือ 1) กระบวนการบูรณาการในการป้องกันความรุนแรงหรือความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรง โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการศึกษาสันติวิธี 2) การส่งเสริมการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืน 3) การเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ร่วมกัน 4) ความเท่าเทียมระหว่างหญิงชาย 5) การมีส่วนร่วมในประชาธิปไตย 6) การยอมรับกันได้ และ 7) การลบล้างของข้อมูลข่าวสาร และทั้งหมดนี้คือ ตัวชี้วัดเรื่องของสันติวัฒนธรรมมีความสำคัญในการศึกษาวิเคราะห์การค้นหาทุนทางสันติวัฒนธรรมของพรรคการเมืองทั้งสองพรรค ว่าการเมืองค์ประกอบเรื่องสันติวัฒนธรรมภายในพรรคนั้นสามารถทำให้ลดความขัดแย้งรุนแรงทางการเมืองไทย

แนวคิดเรื่องกระบวนการปรองดอง Rosoux (2009) อธิบายว่า วิธีการ (Approach) ในการสร้างความสมานฉันท์ สามารถจำแนกแนวทางได้เป็น 2 แนวทางคือ เน้นโครงสร้าง (Structures and Institution) และการสร้างความสัมพันธ์ (Relationships) 1.วิธีการเน้นโครงสร้างและสถาบัน ด้วยการสร้างหรือจัดตั้งสถาบันขึ้นมาเพื่อลดมุมมองด้านลบต่อกัน ซึ่งกลไกดังกล่าวจะทำให้คู่กรณีไม่ว่าจะในประเทศเดียวกันหรือระหว่างประเทศได้มีช่องทางที่เป็นทางการในการสื่อสารระหว่างกัน 2.วิธีเน้นการสร้างความสัมพันธ์ แม้ว่าจะสร้างกลไกขึ้นมาภายหลังจากความขัดแย้ง แต่การสร้างความสัมพันธ์อาจยังไม่เกิดขึ้นระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง และยังไม่เพียงพอสำหรับการจัดการความขัดแย้งที่ยืดเยื้อเรื้อรัง ซึ่งต้องเกิดจากการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ทศนคติ อารมณ์ร่วมกันระหว่างผู้คนในสังคม ซึ่งจะนำไปสู่การให้อภัย (Forgiveness) ในอนาคต จากหลักการดังกล่าวพบ ว่า พรรคการเมืองเป็นหนึ่งในสถาบันทางการเมือง และเป็นตัวแปรสำคัญในการเสริมสร้างความขัดแย้งทางการเมืองหรือส่งเสริมกระบวนการสร้างความปรองดองของประเทศ ถ้าพรรคการเมืองมีต้นทุนทางสันติวัฒนธรรมเข้มข้นจะส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองแบบสันติวิธีในเชิงโครงสร้างของระบบการเมืองไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อค้นหาทุนทางสันติวัฒนธรรมในพรรคการเมืองไทย โดยเฉพาะพรรคประชาธิปัตย์ และพรรคเพื่อไทย
2. เพื่อสำรวจสันติวัฒนธรรมของพรรคการเมืองที่ได้มาประยุกต์ใช้เพื่อเกิดกระบวนการขับเคลื่อนการปรองดองของประเทศ
3. เพื่อให้ข้อเสนอแนะทางนโยบายในการใช้สันติวัฒนธรรมกับการแก้ไขปัญหาการเมืองการปกครองไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

สันติวัฒนธรรมในพรรคการเมืองเพื่อเสริมสร้างกระบวนการปรองดองของประเทศ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed -Method Research) ประกอบด้วย งานวิจัยเชิงเอกสาร(Documentary Research) งานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) งานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยดำเนินการด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key

Informants) เกี่ยวกับมีขอบเขตด้านเนื้อหาที่เกี่ยวกับประเด็นสันติวัฒนธรรมในพรรคการเมืองเพื่อเสริมสร้างกระบวนการปรองดองของประเทศ รวมถึงปัญหา อุปสรรค ผลกระทบทางสังคม แนวทางในการแก้ไขปัญหาของพรรคการเมืองเพื่อสร้างกระบวนการปรองดองของประเทศ

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี โดยศึกษาจากข้อมูลที่เป็นเอกสาร (Document Research) ตำรา รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ บทความและเอกสารทางวิชาการ หนังสือพิมพ์ และสื่อออนไลน์ที่เกี่ยวกับสันติวัฒนธรรมในพรรคการเมืองทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม ศึกษาโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เพื่อเก็บข้อมูลในการวิเคราะห์ด้านสันติวัฒนธรรมในพรรคการเมือง

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นนักการเมืองในพรรคประชาธิปัตย์และพรรคเพื่อไทย นักการเมืองท้องถิ่น และภาคประชาชน โดยกำหนดขอบเขตในการศึกษาเป็นนักการเมืองและนักการเมืองท้องถิ่นที่ยังดำรงตำแหน่งในพรรคขณะนั้น และการกำหนดขอบเขตด้านพื้นที่ เป็นการทำวิจัยเพื่อหากลุ่มตัวอย่างกระจายตามภูมิภาค 4 พื้นที่ ได้แก่ 1) พื้นที่จังหวัดในภาคเหนือ 2) พื้นที่จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3) พื้นที่จังหวัดในภาคกลาง 4) พื้นที่จังหวัดในภาคใต้ และ 5) Focus group ผู้ทรงคุณวุฒิในพรรคการเมือง ซึ่งมีขอบเขตด้านประชากรคือ การกำหนดกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณและคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ พื้นที่ละ 60 คน จำนวน 5 พื้นที่ เป็นจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 300 คน โดยใช้การวิเคราะห์โปรแกรม SPSS ในการวิเคราะห์และสัมภาษณ์ ผู้บริหารพรรคและผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการเรื่องสันติวัฒนธรรมและกระบวนการสร้างความปรองดอง จำนวน 20 คนของพรรคประชาธิปัตย์และพรรคเพื่อไทย และในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้ปกป้องสิทธิในการให้ข้อมูลของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในงานวิจัยตามระเบียบของจริยธรรมวิจัยในมนุษย์

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบสอบถาม (questionnaire) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured) ในการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการวางโครงสร้างการเก็บข้อมูลอย่างคร่าว ๆ เปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลได้พัฒนาคำตอบเชิงโครงสร้างจากสิ่งที่เป็นความเข้าใจในระดับทั่วไป (Commonsense Perception) มาสู่การอธิบาย (Explanations) เกี่ยวกับเรื่องสันติวัฒนธรรมในพรรคการเมืองเพื่อเกิดกระบวนการปรองดองของประเทศ

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เชิงปริมาณจากการตอบแบบสอบถามที่กระจายไปในพรรคการเมืองทั้งสองพรรคทั่วภูมิภาคโดยใช้สถิติ และนอกจากนี้ใช้การวิเคราะห์เชิงคุณภาพแบบการวิเคราะห์ข้อมูล (Content Analysis) ที่ได้จากการวิจัย โดยนำเอาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล และจัดระบบของข้อมูลที่ได้ และนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาข้อมูล โดยนำเอาการตีความข้อมูล (Interpret) อย่างเป็นระบบจากข้อมูลที่ผ่านการจำแนกประเภท เพื่อให้ได้โครงสร้างการวิเคราะห์ที่มีคุณภาพที่นำมาใช้ในการนำเสนอข้อค้นพบการวิจัย

ขั้นตอนที่ 6 สรุปผลการศึกษาวิจัย และ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย ใช้การพรรณนาในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการบันทึกภาพและเสียงมาประกอบการวิเคราะห์การนำเสนอผลการวิเคราะห์โดยมีกรอบในการนำเสนอ ได้แก่ (1) ผลการศึกษา นำเสนอนิยามสันติวัฒนธรรมในบริบทของพรรคการเมืองไทยเพื่อเสริมสร้างกระบวนการปรองดองของประเทศ โดยใช้หลักเกณฑ์ทางด้านตัวชี้วัดสันติวัฒนธรรม และ ทฤษฎีทางสังคมที่เกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างความปรองดองของประเทศ (2) การสรุปและอภิปรายผลการวิจัยเพื่อนำข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ไปพัฒนาเป็นนโยบายและสร้างความเข้าใจพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการนิยาม “สันติวัฒนธรรม” ในการพัฒนาเรื่องกระบวนการปรองดองของประเทศต่อไป

ผลการวิจัย

สันติวัฒนธรรมในพรรคการเมืองเพื่อสร้างกระบวนการปรองดอง กรณีศึกษาพรรคประชาธิปัตย์และพรรคเพื่อไทย ผลการวิจัยพบว่า

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อค้นหาทุนทางสันติวัฒนธรรมในพรรคการเมืองไทยพบว่า (1) พรรคประชาธิปัตย์มีองค์ประกอบของสันติวัฒนธรรมในพรรคดังตัวชี้วัดสันติวัฒนธรรมครบ 7 ตัวคือ ตัวชี้วัดที่ 1 ตัวชี้วัดด้านสิทธิมนุษยชนที่เท่าเทียมตัวชี้วัดที่ 2 ตัวชี้วัดด้านการพัฒนาที่มีส่วนร่วม ตัวชี้วัดที่ 3 ตัวชี้วัดด้านความเท่าเทียมทางเพศสภาพ ชนชั้น เชื้อชาติ ศาสนา ตัวชี้วัดที่ 4 ตัวชี้วัดด้านการมีอิสระ/เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณะ ตัวชี้วัดที่ 5 ตัวชี้วัดความทนกันได้/ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ตัวชี้วัดที่ 6 ตัวชี้วัดด้านการสื่อสารสองทางเพื่อความเข้าใจและสันติ และตัวชี้วัดที่ 7 ตัวชี้วัดด้านการไม่ใช้ความรุนแรง และตัวชี้วัดที่โดดเด่นของพรรคประชาธิปัตย์คือ ตัวชี้วัดเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมือง (2) พรรคเพื่อไทยองค์ประกอบของสันติวัฒนธรรมในองค์ประกอบของสันติวัฒนธรรมในพรรคดังตัวชี้วัดสันติวัฒนธรรมครบ 7 ตัวคือ และตัวชี้วัดที่โดดเด่นของพรรคเพื่อไทยคือ ตัวชี้วัดเรื่องการเคารพในสิทธิและความเท่าเทียมของมนุษย์

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาถึงสันติวัฒนธรรมของพรรคการเมืองที่ได้มาประยุกต์ใช้เพื่อเกิดกระบวนการขับเคลื่อนการปรองดองของประเทศ พบว่า ตัวชี้วัดที่เกิดขึ้นในพรรคประชาธิปัตย์และพรรคเพื่อไทยจากการวิจัยพบว่า ทั้งสองพรรคจะมีสันติวัฒนธรรมในหลักที่แตกต่างกันแต่การบริหารจัดการภายในพรรคมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างเสถียรภาพและความมั่นคงของพรรคเพื่อให้พรรคเป็นสถาบันสังคมเพื่อเป็นที่พึ่งของประชาชน ตัวอย่างเช่น พรรคเพื่อไทยมีนโยบายส่งเสริมสิทธิสตรี พรรคเพื่อไทยให้ความสำคัญต่อสตรีเพศ การยกระดับบทบาทระดับชาติ ส.ส.หญิง มีมากขึ้น มีนโยบายเรื่องของกองทุนบทบาทสตรี พรรคเพื่อไทยส่งเสริมว่า จะให้ผู้หญิงที่เป็นสมาชิกในพรรคเพื่อไทย ได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีให้มากขึ้น พิจารณาได้จาก ร่างข้อบังคับ พรรคปี 2561 ในบทเฉพาะกาล (2) ระบุว่า การสรรหาผู้สมัครรับเลือกตั้งให้คำนึงถึงภูมิภาคและความเท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิงด้วย ประกอบกับให้รับฟังความคิดเห็นของหัวหน้าสาขาพรรค ตัวแทนพรรคประจำจังหวัด และสมาชิกที่เกี่ยวข้องด้วย และพรรคประชาธิปัตย์เน้นเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในพรรค โดยเฉพาะการมีส่วนร่วม

ร่วมกับกระบวนการปกครองระบอบประชาธิปไตย ในพรรคประชาธิปัตย์มีกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนในพรรคหลากหลายแบบ เช่น การให้มีการเลือกตั้งออนไลน์ ผ่าน application ในการเลือกตั้งหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2561 เป็นการใช้ E- Democracy ของพรรคเพื่อลดขั้นตอนปกติที่ยุ่งยากและสมาชิกบางคนอยู่ไกลจากพรรคเป็นต้น แต่พรรคเลือกที่จะใช้กระบวนการมีส่วนร่วมและการเคารพบนความแตกต่างของสมาชิกพรรคในการเลือกตั้งหัวหน้าพรรค

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อมีข้อเสนอแนะทางนโยบายในการใช้สันติวัฒนธรรมกับการแก้ไขปัญหาการเมืองการปกครองไทย จากการสังเคราะห์ทั้งข้อมูลเอกสาร/สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม พบว่า เรื่องสันติวัฒนธรรมของสองพรรคการเมืองที่เก่าแก่ของประเทศไทยพบว่า ในทางปฏิบัติแล้วพรรคการเมืองมีกระบวนการปรองดองสมานฉันท์อยู่เพื่อการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์และการพูดคุยปรึกษาหารือทั้งในพรรคและระหว่างพรรคการเมืองด้วยกัน เพื่อให้เกิดนโยบายที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนมากที่สุด การสะท้อนอัตลักษณ์สันติวัฒนธรรมของพรรคทั้งสองพรรคการเมืองที่อยู่คู่มืองไทยมานาน และเป็นพรรคที่ค่อนข้างใหญ่ โดยศึกษาผ่านตัวชี้วัดเรื่องสันติวัฒนธรรมในครั้งนี้เป็นการสะท้อนวัฒนธรรมภายในพรรคทั้งสองว่ามีความยึดโยงกับสิ่งใดมากที่สุด กล่าวโดยสรุปคือ ทั้งสองพรรคคิดว่าความขัดแย้งเกิดจากความเหลื่อมล้ำทางโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมและการเมือง โดยทั้งสองพรรคเห็นตรงกันว่า สิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนจำเป็นและต้องได้รับการตอบสนองเนื่องจากถ้าความจำเป็นพื้นฐานไม่สามารถตอบสนองได้ประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นก็ไม่มีคุณภาพโดยสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องคุณภาพประชาธิปไตยเช่นกัน

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้ด้านสันติวัฒนธรรมและการสร้างกระบวนการปรองดองของพรรคการเมืองไทย มาจากการค้นพบตัวชี้วัดด้านสันติวัฒนธรรมในมิติต่าง ๆ ภายในพรรคการเมืองภายใต้กระบวนการวิจัยนี้และการนำจุดแข็งของพรรคการเมืองด้านสันติวัฒนธรรมไปพัฒนาต่อยอดเพื่อให้เกิดพื้นที่สันติวิธี ดัง PEACEFUL POLITICAL PARTY MODEL

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อค้นหาทุนทางสันติวัฒนธรรมในพรรคการเมืองไทย พบว่าเป็นการสร้างต้นทุนสันติวัฒนธรรมในแนวราบที่สอดคล้องกับ SAT Model (The Structure Attitudinal Transaction Model) ตัวแบบของการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบในด้านสันติภาพ ประกอบด้วยโครงสร้าง (Structure) หมายถึงการที่พรรคการเมืองมีต้นทุนทางสันติวัฒนธรรม จะทำให้โครงสร้างทางการเมืองเปลี่ยนไปและหลุดพ้นไปจากการแก้ไขปัญหาแบบเดิม เช่น การเกิดรัฐประหารเพื่อหยุดความรุนแรงทางการเมือง เป็นต้น **ทัศนคติ (Attitudinal)** หมายถึงการที่ผู้บริหารพรรคการเมืองมีทัศนคติทางสันติวัฒนธรรมการบริหารจัดการภายในพรรค และระหว่างพรรคจะมีความขัดแย้งน้อยลง และ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลชั้นนำ (Transaction) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงจากผู้ที่มีอิทธิพลภายในพรรคมีความสำคัญ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงแบบสันติวิธี ทั้งหมดนี้ เป็นรูปแบบการเปลี่ยนแปลงสังคมพรรคการเมืองอย่างเป็นระบบในวิถีสันติวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในแนวราบหรือแนวนอน (Ricigliano, 2012) เมื่อพิจารณาถึงรายละเอียดของสันติวัฒนธรรมทั้งสองพรรคที่สะท้อนผ่าน Model ในส่วนของโครงสร้าง เป็นการสร้างระบบและสถาบันโดยออกแบบเพื่อให้เข้าถึงความต้องการของมนุษย์ รวมถึง การจัดการเลือกตั้ง การจัดโครงสร้างทางเศรษฐศาสตร์ การสร้างนิติธรรมให้เกิดขึ้น และการปฏิรูปสังคม ในส่วนของทัศนคติ เป็นการแบ่งปันค่านิยม ความเชื่อ ทุนทางสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่ขาดความร่วมมือเพียงพอ การหาความจริงและการเยียวยา กล่าวอย่างเป็นรูปธรรมคือ การจัดสานเสวนาชุมชน จัดค่ายสันติภาพสำหรับเยาวชนในชุมชนที่แตกแยก สื่อสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นต้น ในประเด็นความสัมพันธ์ระดับบุคคลชั้นนำ เป็นกระบวนการและทักษะซึ่งใช้โดยบุคคลสำคัญ (Key People) ในการจัดการความขัดแย้ง เน้นการสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่ม การแก้ปัญหาแบบร่วมมือ และนำความคิดไปสู่การปฏิบัติ เครื่องมือที่ใช้ เช่น การไกล่เกลี่ยที่เป็นทางการ ระหว่างผู้นำของคู่กรณี การหยุดยิง การอบรมด้านการเจรจาสำหรับผู้สูรับหามาตรการสร้างควมไว้วางใจร่วมกัน เป็นต้น

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อสำรวจสันติวัฒนธรรมของพรรคการเมืองที่ได้มาประยุกต์ใช้เพื่อเกิดกระบวนการขับเคลื่อนการปรองดองของประเทศ พบว่ากระบวนการปรองดองที่เกิดขึ้นในพรรคการเมืองทั้งสองพรรคนั้นมีความน่าสนใจคือ ใช้เครื่องมือด้านความสมานฉันท์ในการแก้ไขปัญหาภายในพรรคและนอกพรรค และการสร้างความสมานฉันท์ในพรรคการเมืองมีหลากหลายรูปแบบ เช่น การสานเสวนา (Dialogue) การเจรจาไกล่

เกลี้ย (Negotiation) การปรึกษาหารือ (Deliberation) เป็นต้น สอดคล้องกับแนวคิดของ Lederach (2017) เห็นว่าทรัพยากรมีความจำเป็นในการสร้างสันติภาพและความปรองดองก็จริงอยู่ แต่ทว่าทรัพยากรไม่ได้มีเพียงแต่เรื่องเงินหรือบุคคลเท่านั้น แต่ต้องเข้าใจทรัพยากรด้านเศรษฐศาสตร์สังคม (socioeconomic resource) และทรัพยากรด้านวัฒนธรรมสังคม (sociocultural resource) ด้วยทรัพยากรด้านเศรษฐศาสตร์สังคม ประกอบด้วย 1.ประเภทของการกระทำ (categories of action) เช่น การใช้เทคโนโลยีในการทำให้เกิดสันติภาพ 2.ความรับผิดชอบ (responsibilities) คือความรับผิดชอบต่อสังคมในภาพรวมมีใช่มองเฉพาะงานของตนเองเท่านั้น และ 3. ยุทธวิธีที่ใช้ (strategic commitment) โดยเชื่อมโยงทั้งผู้นำในระดับบน ระดับกลางและผู้นำระดับล่าง สำหรับทรัพยากรด้านวัฒนธรรมสังคมตัวย่อคือ TNT คือต้องสร้างความไว้วางใจ (trust) ให้เกิดขึ้น เชื่อมประสานเครือข่ายที่สามารถแก้ปัญหา (network) และให้เวลากับการแก้ปัญหาไม่ใช่ใช้เวลาสั้นเกินไป (time) สิ่งสำคัญคือการแก้ไขปัญหามันต้องเกิดจากภายในสังคมนั้น ๆ โดยเชื่อมโยงทรัพยากรทั้งทางด้านเศรษฐศาสตร์สังคม และทรัพยากรด้านวัฒนธรรมสังคมมีใช้ทรัพยากรในรูปแบบของตัวเงินและบุคคลเพียงลำพัง

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อให้ข้อเสนอแนะทางนโยบายในการใช้สันติวัฒนธรรมกับการแก้ไขปัญหาการเมืองการปกครองไทย การใช้ความปรองดองเพื่อความสมานฉันท์มีความสำคัญเนื่องจากพรรคการเมืองไทยแต่ละยุคแต่ละสมัยมีพัฒนาการในการปรับตัวกับภูมิทัศน์ทางการเมือง (Political new landscape) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเปลี่ยนเพื่อขยายโครงสร้างและระบบของสังคมการเมืองไปสู่สันติภาพ สอดคล้องกับทฤษฎีทางการเมืองคือ สามารถจำแนกแนวทางได้เป็น 2 แนวทางคือ เน้นโครงสร้าง (Structures and Institution) และการสร้างความสัมพันธ์ (Relationships) ซึ่งถ้าพรรคการเมืองไทยมีองค์ประกอบของสันติวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้นจะนำมาซึ่งกระบวนการทางการเมืองมากขึ้น และพรรคเพื่อไทยและพรรคประชาธิปัตย์มีองค์ประกอบของตัวชี้วัดของสันติวัฒนธรรมอยู่ที่สองพรรคการเมือง

สรุป

โดยสรุปว่าสันติวัฒนธรรมในพรรคการเมืองของพรรคประชาธิปัตย์และพรรคเพื่อไทยตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยที่ 1 เพื่อค้นหาทุนทางสันติวัฒนธรรมในพรรคการเมืองไทย พบว่าทั้งสองพรรคการเมือง คือพรรคประชาธิปัตย์และพรรคเพื่อไทยมีสันติวัฒนธรรมในพรรคแต่มีความโดดเด่นต่างกันในการเสนอนโยบายพรรคและการแก้ไขปัญหาสังคม สรุปผลงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือสันติวัฒนธรรมของสองพรรคการเมืองที่ได้มาประยุกต์ใช้เพื่อเกิดกระบวนการขับเคลื่อนการปรองดองของประเทศ เห็นได้จากการมีความพยายามขับเคลื่อนกระบวนการแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองแต่อาจจะไม่สำเร็จในรัฐบาลของตนเอง และสรุปผลงานวิจัยตามวัตถุประสงค์งานวิจัยในข้อที่ 3 คือ ข้อเสนอแนะทางนโยบายในการใช้สันติวัฒนธรรมกับการแก้ไขปัญหาการเมืองการปกครองไทย จากการศึกษาอัตลักษณ์ของตัวชี้วัดด้านสันติวัฒนธรรมจากทั้งสองพรรคพบว่า แต่ละพรรคการเมืองมีลักษณะของอัตลักษณ์สันติวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน โดยดูจากเป้าหมายและนโยบายของพรรคเช่นพรรค

เพื่อไทยในช่วงที่ก่อนการเลือกตั้ง 2562 พบว่าพรรคเพื่อไทยเน้น แก้ปัญหาเศรษฐกิจปากท้องของประชาชน สร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจ ลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นนโยบายที่เน้นการใส่ในในแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของประเทศในเชิงโครงสร้างโดยให้ความสนใจกับประชาชนระดับรากหญ้าของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับตัวชี้วัดด้านการเคารพความเท่าเทียมและสิทธิมนุษยชน ส่วนพรรคประชาธิปัตย์ก็ยังเป็นพรรคการเมืองที่ยึดมั่นในหลักการการมีส่วนร่วมทางประชาธิปไตย ในขณะที่พรรคประชาธิปัตย์ตั้งอยู่บนการปรึกษาหารือภายในพรรคทุกระดับซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญจากอัตลักษณ์ ตัวชี้วัดด้านสันติวัฒนธรรมจากทั้งสองพรรคพบว่า แต่ละพรรคการเมืองมีลักษณะของอัตลักษณ์ที่แตกต่างกัน โดยดูจากเป้าหมายและนโยบายของพรรคเช่นพรรคเพื่อไทยในช่วงที่ก่อนการเลือกตั้ง 2562 พรรคเพื่อไทยเน้น แก้ปัญหาเศรษฐกิจปากท้อง สร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจ ลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม ส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งทุน พัฒนาคน ยกกระดับคุณภาพและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา พัฒนาระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า กระจายอำนาจ ลดขนาดภาครัฐ แก้ปัญหายาเสพติด ดูแลผู้ใช้แรงงาน ผู้มีรายได้น้อย ผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ เด็ก ผู้พิการ แก่รัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตย และคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นนโยบายที่เน้นการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของประเทศในเชิงโครงสร้างโดยให้ความใส่ใจกับประชาชนระดับรากหญ้าของสังคม สิ่งที่เห็นชัดคือการส่งเสริมเรื่องสิทธิเสรีภาพซึ่งเป็นเรื่องที่สอดคล้องกับสิ่งที่ Lederach กล่าวไว้ว่า เป็นเรื่องจำเป็นนักสันติวิธีต้องเข้าใจทรัพยากรด้านเศรษฐศาสตร์สังคม (socioeconomic resource) และทรัพยากรด้านวัฒนธรรมสังคม (sociocultural resource) ด้วยทรัพยากรด้านเศรษฐศาสตร์สังคม ประกอบด้วย 1.ประเภทของการกระทำ (categories of action) เช่น การใช้เทคโนโลยีในการทำให้เกิดสันติภาพ 2.ความรับผิดชอบ (responsibilities) คือความรับผิดชอบต่อสังคมในภาพรวมมิใช่มองเฉพาะงานของตนเองเท่านั้น และ 3. ยุทธวิธีที่ใช้ (strategic commitment) โดยเชื่อมโยงทั้งผู้นำในระดับบน ระดับกลางและผู้นำระดับล่าง ซึ่งต้องสอดคล้องกันทุกมิติโดยเน้นการแก้ไขสิทธิขั้นพื้นฐานในตัวชี้วัดด้านตัวชี้วัดที่ 1 ตัวชี้วัดด้านสิทธิมนุษยชนที่เท่าเทียมและตัวชี้วัดที่ 4 ตัวชี้วัดด้านการมีอิสระ/เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณะซึ่งปรากฏในนโยบายของพรรคเพื่อไทยก่อนการเลือกตั้ง 2562 และในการสัมภาษณ์ของผู้บริหารพรรค

สำหรับอัตลักษณ์ของสันติวัฒนธรรมของพรรคประชาธิปัตย์เรื่องตัวชี้วัดที่ 2 คือตัวชี้วัดด้านการพัฒนาที่มีส่วนร่วมโดยเฉพาะการมีส่วนร่วมกับการกระบวนการปกครองระบอบประชาธิปไตย ในพรรคประชาธิปัตย์มีกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนในพรรคหลากหลายแบบ และตัวชี้วัดที่ 6 ตัวชี้วัดด้านการสื่อสารสองทางเพื่อความเข้าใจและสันติ เช่นมีการตั้งวงคุยกัน การประชุมพรรคในประเด็นที่ไม่สามารถลงความเห็นผ่านการโหวตได้พรรคมักจะใช้กระบวนการพูดคุยเพื่อหาฉันทามติสำหรับหาทางออกในการแก้ปัญหานั้นพรรคประชาธิปัตย์เปิดโอกาสให้ลูกพรรคได้รับทราบข่าวสารที่สำคัญภายในพรรคอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง โดยเฉพาะผู้บริหารพรรคประชาธิปัตย์บางคนมีแนวคิดที่ ต้องลดคู่ขัดแย้งให้น้อยที่สุดทุกกลุ่มทุกสี

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 พรรคการเมืองทั้งสองพรรคใหญ่มีต้นทุนทางสันติวัฒนธรรมที่ทั้งเหมือนและแตกต่าง มีจุดแข็งจุดอ่อนที่ต่างกันไป ทั้งสองพรรคควรนำจุดแข็งมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ส่วนที่เป็นจุดอ่อนควรเร่งพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น แม้ว่าพรรคการเมืองมีเป้าหมายเพื่อให้ได้เป็นรัฐบาล แต่ในขณะเดียวกันก็สามารถสร้างสันติวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นควบคู่ไปด้วยได้

1.2 นโยบายพรรคควรเน้นส่งเสริมสันติวัฒนธรรมและประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ และต้องเห็นคุณค่าของประชาชนทุกคน พรรคการเมืองควรจัดทำนโยบายที่มุ่งเน้นให้เกิดสังคมสันติสุขและมีนโยบายที่ส่งเสริมการไม่ใช้ความรุนแรงในทุกระดับ พรรคการเมืองทั้ง 2 พรรคควรยึดมั่นในคุณค่าสันติวัฒนธรรมตามตัวชี้วัดอย่างน้อย 7 ตัวที่ได้กล่าวมา อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อพรรคการเมืองและประชาชน การร่วมกันปรึกษาหารือ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจภายในพรรคและระหว่างพรรคกับสมาชิกพรรค จะทำให้เกิดนโยบายที่ดี มีพลังในการแก้ไขปัญหาของประชาชน

1.3 พรรคการเมืองที่เข้ามามีอำนาจต้องเข้าใจความแตกต่างและยืนอยู่บนผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ เพราะการเข้าใจสันติวัฒนธรรมต้องเข้าใจว่า มนุษย์เป็นคนสร้างวัฒนธรรมอำนาจมาสนับสนุนอำนาจของตนและรองรับอำนาจที่ตนได้สร้างขึ้นมานั้นจะนำไปสู่มายาคติที่ทำให้เกิดความชอบธรรม และวัฒนธรรมแบบนี้อาจจะอยู่ได้โดยไม่ต้องการเหตุผล เช่น แต่ก่อนศาสนาพราหมณ์ เชื่อว่าคนในสังคมมีชนชั้น ก็สร้างระบบชนชั้นขึ้นมา แต่ละพรรคการเมืองต้องลดมายาคติที่สร้างให้กับสังคมโดยผ่านกระบวนการสร้างความน่าเชื่อถือ เช่น การโฆษณาชวนเชื่อหรือการใช้วาทกรรมทางการเมืองทำให้อีกฝ่ายหมดคุณค่าไปในที่สุด ซึ่งท้ายที่สุดการเมืองไทยก็ยังไม่พ้นกับดักเดิมกับการวนเวียนในฝั่งประชาธิปไตยและฝั่งที่ไม่เป็นประชาธิปไตย โดยไม่ได้ก้าวผ่านความขัดแย้งไปด้วยกันเพื่อหาทางไปสู่ความปรองดองได้เลย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษา เรื่อง “สันติวัฒนธรรมของพรรคการเมือง ของพรรคประชาธิปัตย์และพรรคเพื่อไทย” ในการศึกษาครั้งหน้าควรเป็นการศึกษาพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นใหม่ ตามภูมิทัศน์ทางการเมืองใหม่ เช่น พรรคพลังประชารัฐ พรรคก้าวไกล เป็นต้น

2.2 การศึกษาในครั้งต่อไปควรเน้นเรื่องการประเมินกระบวนการปรองดองที่เกิดขึ้นระหว่างพรรคอย่างแท้จริง

References

- Avruch, K. (2006). *Culture and Conflict Resolution*. Washington D.C.: United States Institute of Peace.
- Carothers, T. (2006). The Backlash Against Democracy Promotion. *Foreign Affairs*, 85(2), 55-68.
- De Rivera, J. H. (2009). *Handbook for Building Cultures of Peace*. NY: Springer.
- Huntington, S. P. (1993). If not civilizations, what? Paradigms of the post-cold war world. *Foreign affairs*, 72(5), 186-194.
- Gawerc, M.I. (2006). Peace-building: Theoretical and Concrete Perspectives. *Peace and Change*, 31(4), 435-478.
- Lederach, J.P. (2017). Building Peace Sustainable reconciliation in divided society. Retrieved May 3, 2019, from <https://pestuge.iliauni.edu.ge/wp-content/uploads/2017/12/John-P.-Lederach-Building-Peace.-Sustainable-Reconciliation-in-Divided-Society.pdf>
- Ricigliano, R. (2012). *Making peace last: A toolbox for sustainable peacebuilding*. Paradigm Publishers: Boulder, CO.
- Taylor, C. (1994). *Multiculturalism and the Politics of Recognition*. New Jersey: Princeton University Press.
- Rosoux, V. (2009). *Reconciliation as a Peace-Building Process: Scope and Limits*. In *The SAGE Handbook of Conflict Resolution*, eds. Bercovitch, J., Kremenyuk, V. A., & Zartman, I. R.